

UYUŞTURUCU MADDELER SORUNUNA ÇOK BOYUTLU BİR YAKLAŞIM

Doç. Dr. Muhittin AŞKIN

Atatürk Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Felsefe Bölümü
ERZURUM

Herşeyin hızla değiştiği, toplumsal değer ve yargıların altüst olduğu bir çağda uyuşturucu maddelere bağımlılık sorununa geniş açıdan bakmak ve çok yönlü yaklaşmak gerekmektedir.

Kişide bağımlılık geliştiren maddelere düşkünlük son yıllarda özellikle gelişmiş toplumlarda ve ülkemizde çok önemli bir sosyal sorun haline gelmiş bulunmaktadır.

Gençlerin uyuşturucu kullanmalarının yol açtığı sosyal soruna karşı koymak için son yirmi yıldır uyuşturucular konusunda aydınlatıcı eğitim yapılmaktadır.

Uyuşturucu kullanmayı ister kötü huy, ister tutkunluk ya da alışkanlık diyelim, önemli olan, bu olayın yapısının ne olduğudur. Laboratuvardaki bilim adamı nörokimyaya ilgi duyacak, sinir sisteminin uyuşturucu etkisiyle nasıl çalıştığını araştıracaktır.

Psikolog, uyuşturucu tutkunluğunu öğrenilmiş bir davranış olarak ele alacak ve değerlendirmesini bireysel açıdan yapacaktır. Bu arada, Sosyolog, bireyi uyuşturucu kullanmaya götüren sosyal şartları; arkadaş guruplarının baskısını ve çevrenin yapısını araştıracaktır.

Nörokimyacı gerçeğin sinir sisteminin incelenmesiyle ortaya çıkacağını öne sürerken Sosyolog ise uyuşturucu tutkunu olmanın toplumsal nedenlerini açıklamadığını savunacaktır.

Kanaatimizce uyuşturucu sorunu tek yönlü bilimsel açıklamalarla ele alınması gerekir. Örneğin, Kokainin taşıdığı farmakolojik özellikleri, uyuşturucu kullanmanın psikolojik nedenler, toplumun koka bitkisini çiğnemeyi nasıl karşıladığını araştırmadan, And dağlarındaki köylülerin neden koka çiğnediklerini anlamak imkânsızdır.

Uyuşturucu madde konusunu, sağlığı fiziksel , psikolojik ve soylolojik açıdan etkileyen problem şeklinde ele almak gerekir.

Bu yazımızda uyuşturucu sorununa mesleğimin gereği olarak psikolojik ve toplumsal açıdan yaklaşılmaya çalışılacağıml. Kaanaatime göre; uyuşturucu kullanmanın ancak toplumsal ve kültürel bir ortam da diğer bir anlatımla, birey toplum çerçevesinde ele alınıp incelenmesi sorununa daha rasyonel çözüm ve açıklık getirecektir.

KİŞİLİK YAPISI-TOPLUM VE UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞI

Günümüze kadar hastalık, alışkanlık, kabul edilen uyuşturucu maddelere bağımlılık bugün artık bir DAVRANIŞ sorunu olarak ele alınmaktadır.

Yaşamını toplum içerisinde sürdürmek zorunda olan birey, ister istemez hem toplumdaki etkilenmekte hem de toplumu etkilemektedir. Bireyle toplum arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim içerisinde bulunan birey, ruhsal yapısının da katkısıyla, arkadaş gruplarının etkisiyle uyuşturucu maddelere karşı tolerans gösterir.

Kişiden kişiye, gruptan gruba, kültürden kültüre değişen ve sosyal nedenlere bağlı olarak başlayan uyuşturucu alma alışkanlığı uyuşturucu almadan önce bozuk olan kişilik yapısı üzerinde bağımlılığa neden olur.

Uyuşturucu bağımlılığına yolaçan kişilik bozukluklarının nedenlerini Biyolojik, Psikolojik ve Sosyal olarak üç grupta toplamak mümkündür.

Kişiliği meydana getiren, biyo-Psiko-Sosyal yapı içinde, Psikik yapı bağımlılığın doğmasında ön planda rol oynar, Sosyal nedenler ise bunu kolaylaştırır. Biyolojik nedenlerin rolü henüz tam anlamıyla açıklığa kavuşmuş değildir.

Uyuşturucu almaya sosyal nedenlerle başlanır, Fakat bireyin ruhsal yapısı bunda temel etkidir. Sosyal çevre, ve arkadaş grubu bireyi adeta uyuşturucu almaya zorlar. Birey arkadaş grubuna ancak uyuşturucu alırsa girebilir. Böyle her grubun kendine özgü davranış standartları ve normları vardır. Bunlar toplumda bir "alt kültür" oluştururlar.

Psikolojik bakımdan uyuşturucu bağımlılığı bir şartlanmadır. Alınan ilaç veya uyuşturucu şartlı olmayan bir uyara ıdır. Fakat çevre şartlı bir uyaran görevi yapar.

Biyolojik görüşü savunanların bazıları organizmanın bir ihtiyacını karşıladığını öne sürmüştür. Bu sav bugün için geçerli değildir.

İLAÇ VE UYUŞTURUCULARA KARŞI BAĞIMLILIK GÖSTEREN KİŞİLİK YAPILARI

Bu konuda üç görüş vardır. Kısaca bunlara bir göz atalım.

- 1- Bağımlılık gösterenlerin karakter yapısı:
- 2- Psiko-analetik görüş
- 3- Deneysel ve Psikometrik görüş

1- Bağımlılık gösteren kişilerin karakter yapısı:

Uyuşturucu maddeler ve ilaçların kullanımı, kısa yoldan hazza ulaşmak içindir. Bunlarda çok çabuk değişen, dengesiz ve sıkıntılı bir heyecan hali vardır. Bu durum, kısa sürede, tedirginlikten öfke ve saldırganlığa kadar değişir. Kişi kendi yeteneklerini gerçekçi bir gözle değerlendiremez. Çevresindeki kişilere kin ve nefret duyar. Bu çocukluk döneminden gelen sevgi eksikliği sonucu oluşan bir davranış biçimidir.

Çevreye karşı gösterilen saldırgan davranışları uyuşturucu kullanmanın toplum dışı karakterini ve temelini meydana getirir..

2- PSİKO-ANALETİK GÖRÜŞ:

Bu görüşe göre, uyuşturucu maddelere karşı bağımlılık gösterenlerin kişilik yapısının en belirgin özelliği saldırgan oluşlarıdır. Bağımlı olan kişi, saldırganlığının ve gerginliğinin önüne geçemez ve tam bir çocuk gibi davranır. Bunlarda geçerli olan haz ilkesidir. Freud ve Freudçu Psikologlar saldırganlık eğilimlerini çocukluk dönemindeki bastırma ve engellemelere bağlarlar.

Çocuk gelişim süresince gerek ailesinden gerekse çevresinden haz ilkesini sınırlayan, inhibe eden (Ketleyen) davranışlarla karşılaşır. Böylece çocukta kişiliği ile çevresi arasında ayrılma başlar. Çocuğun kişiliği sadece kendini ilgilendiren objelerden haz almaya yönelir. Bağımlılık yapan maddeler dış dünya ile ilişki sürdüren araç ve amaç haline gelir.

PSİKOMETRİK GÖRÜŞLER:

Bu görüşü savunanlar bağımlılığı; uyuşturucu madde ve ilaçlara özgü etkiyle açıkladıkları halde, bir çoğu kişilik yapısı ve çevreye önem vermişlerdir.

ALKOL TUTKUSU:

Alkol tutkusunun getirdiği sorunlar çok yönlüdür. Çok insanın sandığı gibi bir uyarıcı değildir, beyin merkezlerini etkisi altına alan bir uyuşturucudur. Alkol alan kişi bir süre sonra çevresindeki kişileri kendisine çok yakın bulur. Kendisine karşı güven duygusu artar. Kaygılarını geride bırakarak gerçek dışı bir dünyaya girer. Ancak bu duygusal uyarılmaya karşı zihinsel fonksiyonları zayıflar ve bozulur (Jellimek 1971).

Alkol yardımı ile sıkıntılarını geçiştirme çabaları kişilik düzeninin giderek bozulmasına neden olur. Örf ve âdetlerde gevşeme görülür. Alkolik giderek sorum-

luluklarından kaçır. Ailesiyle, çocuklarıyla ilgilenemez. Kılık kıyafetine özen gösteremez. Dolayısıyla alkol tutkusu bireysel bir sorun olmaktan öte toplumsal bir sorun durumuna gelir.

Bales bir toplumda alkol kullanma oranını şu üç faktöre bağlar.

- 1- Kültürün yarattığı zorlamalar ve içsel gerilimler.
- 2- Kültürün alkol kullanılmasına karşı getirdiği tutum.
- 3- Kültürün anksiyete (sıkıntı) ile başedebilmesi için önerdiği yöntemler.

Günümüzde alkolizm önemli bir sağlık sorunu haline gelmiştir. Dünyada A.B.D. ler ve Rusya başta gelmektedir. A.B.D. de 1972 de 95. milyon sürekli alkol kullanan tesbit edilmiştir. Bugün A.B.D. de 9 mi'yon alkolik vardır. Sebastian Franck ("Sarıhoşluğun Ürkütücü Etkileri Üzerine Yazdığı Makalesinde") kadehte boğulanların sayısının denizde boğulanlardan fazla olduğundan söz etmiştir.

Böylece yazar alkolün tehlikeli bir uyuşturucu olduğunu belirlemiştir.

Anksiyete (yaygı)-Alkol-Anksiyetinin giderilmesi tekrarla öğrenilir. Öğrenme ilkeleri açısından içilen her bardak alkol veya alınan her uyuşturucu parçası, sıkıntı, merakı, ihtiyacı biraz azalttığından alkolle veya uyuşturucu maddelere yönelen davranışları pekiştirir. Böylece kişide bedensel bir bağımlılık gelişir. Bu maddeleri almadığı takdirde ortaya çıkan bedensel belirtileri hafifletmek amacıyla daha fazla miktarda almak zorunda kalır. (Bandura 1969)

EROİN:

Eroin bağımlılığından toplumsal ve kültürel faktörlerin rolü oldukça büyüktür. Örneğin A.B.D. de kendine özgü toplumsal sorunları sonucu alt kültürden biri de uyuşturucu madde kültürüdür.

Bu kültüre katılanların yaşamları giderek çok pahalı olan uyuşturucu madde etkinliklerine odaklaşır. Önceki dostlarından ve çevrelerinden koparlar. Cinsel yaşamları yavaşlar ve sosyal değerlerini kaybederler.

Eroin ve morfin kullananların başında Psikopat kişiler gelmektedir.

Eroin ve morfin sigara biçiminde içilerek veya koklanarak ağız yoluyla ya da deri altına şırınga edilerek alınır. Eroin alındıktan yaklaşık altmış saniye sonra bütün bedeni yoğun bir hoşlanım duygusuyla kasılır. Bundan sonra dört veya altı saatlik bir neşe veya tatlı bir gevşeme durumu belleğe egemen olur. Dış dünyadan bir kopukluk olur. Gıdalara ve cinsel isteklere karşı bir azalma meydana gelir.

ESRAR

Son yıllarda ekonomik, sosyal ve kültürel seviyesi düşük ve yüksek olan gençler arasında esrar kullanımı gittikçe yayılmaktadır.

Esrar kullananlarda ortak psikolojik özellik yaşadıkları çevreden kaçma eğilimi vardır. Gerek aileleri gerekse çevreleri onlara mutlu olmanın yollarını göstermemiştir. Esrarçıların dünya görüşünü asi gençlerden hippiliğe kadar her türlü toplumsal değer yargılarına baş kaldıran moda akımlar etkilemiştir.

Esrar genellikle tütün ile karıştırılıp sigara ile içilir. Pipo ve nargile içenlerde vardır.

Esrar tartışmasız sosyal bağımlılık yapar. Amerikada esrara benzer bitkilerden elde edilen maddeye Marijuana denmektedir. Başlıca etkisi merkezi sinir sistemi üzerindedir. Bir iyilik hissi, güvenme rahatlama meydana getirir.

Psikolojik değişiklik oluşturur. Mesafeler daha uzun algılanır. Zaman uzar. Sesler daha hoş, şekiller daha güzel olur. Bunun bağımlılığı psikolojik düzeydedir, tutumluluktan çok alışkanlıktan söz etmek daha doğrudur. Moral değerler yıkılır gider. Sonunda esrar kullanmaya bağlı ve özel bunama hali meydana gelir. Kesilme krizi olmadığı için esrarı farkedebilme şansı diğerlerine göre daha fazladır.

AFYON VE MORFİN

Ayfon haşhaştan elde edilir. Afyondan morfin, morfinden de sentez yolu ile eroini istihsal edilir.

Afyon başlıca etkisini merkezi sinir sisteminde ve bacaklarda gösterir. Ağrıyı giderir. Korku ve panik hissi ile ağrının verdiği sıkıntıda kaybolur. Morfin sadece ağrıyı gidermekle kalmaz, zindelik hissi de verir. Morfin zengin sınıfına ait toksit bir maddedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanlarda sık kullanıldığı görülür. Bedensel ağrıları kesmede morfin kullanılır. Cerrahi mücadelelerde gerekli bir uyuşturucudur.

Afyon yutularak veya lüde yakılıp dumanı çekilerek kullanılır. Morfin şırınga yolu ile alınır. Morfinomanın vücudu irin, cerahat kokar. Ve muayene edildiklerinde iğne yerleri hemen göze çarpar. Çünkü iğne yaparlarken iğnenin temiz olmaması yara ve berelerin oluşmasına neden olur. Giderek kişilikte yıkılma, bütün ahlâki değerlerin kaybolması, çevreye karşı tam bir ilgisizlikle bir çeşit bunama yerleşir.

L.S.D.

Ağızdan veya enjeksiyon yolu ile kullanılır. Genellikle 4-5 kullanmadan sonra alışkanlık veya tutkunluk meydana getirir. Şahıs çevreye yabancılaşır ve kişiliği parçalanır. Zekâsında durgunluk görülür. Konuşmaları bozulmuştur.

L.S.D'nin neden olduğu psikolojik tablo çok ilginçtir. Önce algı değişimleri olur, görme ve işitme ile ilgili illizyon ve hallisünasyonlar meydana gelir. Rüyalar yaşamıyormuş gibi olur. L.S.D. alanlarda gerçekte hâyal ibirbirinden ayırmak ola-

nağı ortadan kalkar. L.S.D. kullananlara göre "Goodtrip" te güzel ve hoşa giden hyaller ve duygular vardır. L.S.D. kesildikten aylar sonra yine bazı belirtiler görülür. Bunu sanatçılar yaratıcı olmak için kullanırlar.

Koka adlı bir bitkinin yapraklarından elde edilen kokain bedensel bir bağımlılık oluşturamaz.

Kokain, afyon gibi, buruna çekilerek ağız yolu ile yada deri altını enjekte edilerek alınır.

Keyif verici bütün toksik maddeler arasında kokain en çabuk alışılan bir il olup, gerçek anlamda psikoza neden olmaktadır. Başlangıçta genel bir zindelik hissi verir. Kokain sarhoşluğunda korkunç görsel ve dokunma hallisnasyonlar görülür. Bağımlı derisinin altında böceklerin kurtların dolaştığını hissederek devamlı kaşınır. (Kokain böceği) Hatta bazen akı ile derisini çizerek "Kurtları ı-karmaya" alışır ve bedeni çizikler içerisinde kalır. Hastanın ırlı çıplak sokağa fırladığı bile olur.

RUHSAL VE TOPLUMSAL TEDAVİ VE ÖNLEMLER

Dünya Sağlık rgt'nün "Alkol; Uyuşturucu Maddelerden Korunma ve Bağımlılığın tedavisi için ortak yaklaşım önermiştir. Bu kuruluşun önerdiği ortak yaklaşım bağımlılık sorununa olumlu çözümler getirmiştir.

Örneğin, sorunun ortak ele alınışı sonunda yasal açıdan bu maddeleri alanlar suçlu olarak değil, tedavisi gerekli insanlar olarak ele alınması durumu ortaya çıkmıştır.

Uyuşturucu maddelere bağımlılığın oluşmasına benzer nedenler bulunmasına karşılık, bağımlıların kişilik özelliklerinin de gznnden uzak tutmamak gereklidir.

Alkol, uyuşturucu madde bağımlılarının tedavisi, il ruhsal ve toplumsal olmak üzere üç grupta toplanabilir. Genellikle bu üç tedavi grubunun kapsamı içinde bulunan yöntemler birlikte kullanılır. Bu nedenle bağımlıların tedavisi birbirinden ayrı ve kopuk yöntemlerle değil, birbirini tamamlayan yöntemlerle yapılır.

Alkol ve uyuşturucu maddelere bağlı o'aların tedavisinde amaç, onların yeniden topluma kazandırılmalarıdır. Bunun için önce bağımlı alışık olduğu maddeden arındırılmalı, sonra bağımlılığa neden olan bedensel, ruhsal ve toplumsal etki-lerden kurtarılması gerekir.

Örneğin: Bir alkol bağımlısı için tedavinin temel aracı alkolün içilmesinin kesilmesidir. Bireyi alkol almaya iten ruhsal nedenlerin ruhsal tedavi yöntemleri ile giderilmesi toplumsal sorunlarının çözülmesidir. Böylece bağımlı olan kişinin alkol nedeniyle yitirdiği toplumsal rolüne ve yerine yeniden dönmesi sağlanmış olacaktır.

Bazen de uyuşturucu bağımlılarına zorunlu tedavi gerekmektedir. Bu bağımlılığın istekleri dışında çevrenin baskısıyla yapılır. Bu tür tedavinin amacı sağlık hakkını kullanmayan kişiyi korumak, toplumun güvenliğini sağlamaktır.

PSİKOLOJİ VE TOPLUMSAL TEDAVİLER

Psikolojik terapilerin esası uyuşturucu madde alan kişide haz biçiminde meydana gelmiş olan şartlanmayı-Uyuşturucu sıkıntı biçiminde olumsuz şartlanmaya döndürmek, böylece bağımlının uyuşturucudan ve alkolden nefret etmesini tiksınmesini sağlamaktır. Uyuşturucu madde sıkıntı veren bir nesne olduğu hatırladığı sürece buna karşı kişinin irade gücü artacaktır.

Ortam Tedavisi: Ruhsal bozuklukların ve bağımlılığın toplumsal faktörlerle ortaya çıktığını öne süren bu tedavi toplum tarafından yıkılan insanların yine toplum tarafından düzeltilmesi ilkesinden hareket eder. Burada bağımlı, etkileşim ve iletişim içinde olan insanlar olarak kabul edilir. Bu tedavide hastanın çevresindeki bütün toplum bağımlılığının iyileşmesine fayda sağlayacak şekilde düzenlenir. Kısacası uygun bir toplum ortamı yaratılır.

GRUP TEDAVİSİ:

Gestalt Grup tedavisi diye bilinen bu yöntemde bağımlılarda özel algı çevresi içinde yer alan ve kişinin bütünlüğünü bozan unsurların yeniden düzenlenip bütünlmesine çalışılır.

Burada kişiler arası ve kişi-çevre ilişkilerinin özel algılama biçiminden doğan bağımlılığın nedenleri grup içinde değerlendirilir. Bunların anlaşılması ve düzeltilmesinin sorumluluğu bağımlılığa verilir.

ÖNLEMLER :

1- Bir davranış bozukluğu olarak kabul edilen uyuşturucu maddelere bağımlı olanların cezalandırılmadan; tedavi edilerek topluma kazandırılmalıdır. Bunun için gerekli kurum ve kuruluşlar gerçektir.

2- Önleme bir eğitim sorunu olmalıdır. Bu amaçla eğitici yayınlar ve kitaplar cıkartılmalıdır.

Bu konuda toplumu aydınlatmak ve bilinçlendirmek için sinema ve televizyon filimlerinden faydalanmak gereklidir.

3- Aile, Okul ve işyerinde gençlere destek sağlayacak, yol gösterecek danışmanlar olmalıdır.

4- Gençlerin boş zamanı olumlu, yapıcı ve yaratıcı biçimde değerlendirilmelidir.

5- Uluslar arası düzeyde eğitimsel girişlerde bulunmak şarttır.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- DİNÇMEN Kriton: Destriptif ve Dinamik Psikiyatri, Özyayın Matbaası İstanbul, 1969.
- GEÇTAN Engin ; Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar, Maya Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Yayınları Eğitim Dizisi, Ankara, 1981.
- KÖKNEL Özcan; İnsanlık Tarihi Boyunca Uyuşturuucu Madde Sorunları, Çelikcilt Matbaası, İstanbul, 1976.
- KÖKNEL Özcan; Kaygıdan Mutluluğa "Kişilik "Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.
- KÖKNEL Özcan ; Alkolden Eroin'e Kişilikten Kaçış, Altın Kitaplar, 1983.
- RENEE Millon and ; Abnormal Behavior and Personality, ABİO Social Learning Theodre Millon Apporoach; W.B. Saunders Comp. Philadelphia, 1974.
- KLEİN MUNTZ, Benjamin; Readings in the Essentials of Abnormal Psychology Harper and Row, Publishers, N.Y. 1974.